

ISSN 2587- 2001

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:1 – Sayı:2- Kasım 2017

koynunda büyüdük

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
GENÇDES

GELİBOLULU ÂLÎ'NİN MİHR Ü MÂH MESNEVİSİNİ JUNG'IN ARKETİPSEL SEMBOLİZM KURAMI AÇISINDAN OKUMA DENEMESİ¹

READING EXPERIMENT FROM JUNG'S ARCHETYPAL SYMBOLISM THEORY OF THE MASNAVI OF MIHR U MÂH OF THE GALLIPOLI MUSTAFA ÂLÎ

Necmiye ÖZBEK ARSLAN*

ÖZ

Jung'un psikoloji dünyasına kazandırdığı “arketip” terimi, psikoloji literatüründe, algılamamızı örgütleyen, bilinç içeriklerini düzenleyen, değiştiren ve geliştiren yapılar olarak tanımlanmaktadır. Jung mitlerin arketiplerin temsilcileri olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla mitlerde ve mitsel öykülerde gördüğümüz karakterlerin ve olay örgülerinin her birinin bir arketipe tekâbül ettiği söylenebilir.

Sinema, tiyatro, mit, masal gibi pek çok sanat alanında kullanılan arketip sel sembolizm divan şiirinde mesneviler ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada Gelibolulu Mustafa Âli'nin *Mihr ü Mâh* isimli Mesnevisi arketip sel sembolizme göre çözümlenmeye çalışılacak ve kahramanların benlik oluşumları, içsel yolculukları Campbell'in “*Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*” bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: dîvân edebiyatı, mesnevî, arketip sel sembolizm, Gelibolulu Âlî, Jung, Campbell

¹ Bu makalenin özeti 18-24 Eylül 2017 tarihinde Endülüs'te düzenlenen Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde *Arketip sel Sembolizm Bağlamında Gelibolulu Mustafa Ali'nin Mihr Ü Mâh Mesnevisine Bir Değerlendirme* başlığıyla sunulmuştur.

* Arş. Gör, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, ozbeknecmiye@hotmail.com

ABSTRACT

The “archetypical” term Jung has gained to the world of psychology is defined in the psychology literature as structures that organize our perception, regulate, modify and develop the contents of consciousness. Jung said that myths are representatives of archetypes. Therefore, it can be said that each of the characters and event organizations we saw in myths and mythical stories corresponded to an archetype.

Archetypal symbolism used in many fields of art such as cinema, theater, myth, fairy tale resembles mesneviler in Divan poetry. In this study, Gallipoli Mustafa Âlî Mihr u Mah named masnawi will be tried to be solved according to the archetypal symbolism and the self-formation of heroes, inner journeys will be evaluated in the context of Campbell’s “Infinite Journey of the Hero”

Key Words: dîvân poetry, masnavî, archetypal symbolism, Gelibolulu Âlî, Jung, Campbell

GİRİŞ

Arketip, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, Seyr ü Sülûk

Analitik psikolojinin kurucusu Carl Gustav Jung, “Bilinci etkileyen ve her insanın ortak bilinçdışıını oluşturan içteki ortak etkenlere arketipler adını verir” (Gökeri 1979: 10). Ona göre arketipler gelmiş geçmiş bütün ortak değerler üzerinde vardır ve kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşamımızın adeta bir parçası hâline gelmiştir. İşte bu nedenle yaşamın bir nevi tezahürü olan edebî metinlerde arketiplerin izlerin bulmak pek tabii mümkündür. Özellikle masal, destan, halk hikâyesi ve mesnevi gibi edebî türlerin Jung’ın bahsettiği ortak bilinçdışı esasına dayanan mitlerle ve sembolik anlatımlarla yakından ilgisi vardır.

İnsan, insan olmak hususunda bir anlatıya giriştiğinde, irdeleyeceği hep kendisi olacaktır. Bu kendini-anlatma, anlatının hem içeriğinde, hem de biçiminde içkindir. Hiçbir özgün kuram öteki›nden çıkmaz. Her şey “*kendi*”nin kuramıdır. Öteki, ancak bir ilişki sürecinde, öteki’nde kendini bulmak ve oluşturmak içindir (Jung 2005:7).

Metinler içinde örtülü kalmış gizli gerçekliği çözümleyebilmek ve sembollerin anlamına vakıf olabilmek için Campbell’in “ayrılış-erginlenme-dönüş” formülünü de birlikte kullanmak gerekmektedir. Kendi varlığımızı anlamak, ruh dünyamıza yönelmek için çıktığımız yolculukta her şeyi göze almamız gerekir.

Çünkü birey kendini tanıyarak hayatın geri kalanına başlayacaktır. Bu süreci Campbell *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, tasavvuf ise *seyr ü sülûk* olarak adlandırır.

Mitos, edebiyat ve gerçek yaşamda kahramanlar yolculuğa çıkar, ejderhalarla (yani sorunlarla) karşılaşır ve gerçek benliklerinin hazinesini keşfeder. Onlar, yolculuk sırasında kendilerini çok yalnız hissetseler de yolculuğun sonunda kazandıkları ödül kendileriyle, diğer insanlarla ve dünyayla birleşme duygusudur (Campbell 2016:25). Benzer bir söylem tasavvufi ifadede şöyle yer bulur:

“*Seyr cehaletten ilme, kötü huylardan güzel huylara, kendi varlığından geçip Hakk’ın varlığına doğru harekettir. Sülûk ise, Hakk’a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevî, kalbî, ruhî yolculuk ve ahlaki eğitimidir. Tâlibin yetenekli, hevesli, samimi, azimli ve dürüst olması sülûkun ilk şartlarından. Bu niteliklere sahip olan kimse belli bir deneme ve hazırlık döneminden sonra şeyh ya da şeyhin tayin ettiği halife tarafından sülûka tâbi tutulur. Sülûkun bilgili, tecrübeli, ihlâslı, yetenekli, sâlih ve takvâ sahibi, sülûkunu tamamlamış bir mürşidin gözetiminde gerçekleştirilmesi gerekir. Zira sülûk süreci zorluklarla ve tehlikelerle doludur. Tâlibin bu yolda tek başına yürümesi yolda kalmasına, yolu şaşırmasına veya yolda ayağı kayıp ümitsizliğe düşmesine sebep olabilir. Sâlikin sülûk sürecinde uyması gereken birtakım kurallar vardır*” (Uludağ 2010: 127-128).

Seyr ü sülûk yolunda sûfiye atfedilen semboller Jung’da arketip olarak karşılık bulur. Bu bağlamda kişinin kendi merkezine doğru büyük yolculuğunu tarif ederken Jung’un başvurduğu referanslar arketipsel sembollerdir.

Uzun ve zorlu, bezemelerinde zengin alternatifli, ancak aşamalarında zorunlu geçiş ve dönüşümleri telkin eden birleşme süreci kapsamında, bireyin öncelikle tanışması ve entegre etmesi gereken arketipsel öge, “gölge”sidir: Kişiliğin daha düşük düzeydeki parçası. Jung’a göre gölge, seçilmiş bilinçlilikle başa çıkamadıkları için yaşam sürecinde kendilerini ifade etmelerine izin verilmeyen ve bu nedenle, bilinç dışında karşıtlık yaratmaya çalışan ve oldukça bağımsız bir ‘hizip’ oluşturan tüm bireysel ve ortak ruhsal öğelerdir (Jung 2001: 19).

Arketipler, varlıkla doğal etkileşimde bulunan mitlerde, masallarda, anlatılarda *oluşum, yeniden oluşum* olarak belirirler (Jung 2005: 87). Bütün mitoslar, efsaneler, peri masalları insanların evrensel davranış kalıplarını imgelerle

dile getirir. Tarih boyunca yinelenen bu motifler türlü şekillere bürünerek ortaya çıkmaktadırlar (Gürol 1993:199).

Sembollerle beliren arketipler edebiyatımızda daha önce halk hikâyesi, masal, roman, hikâyede incelemeye konu olmuş ve Gelibolulu Âlî'nin *Mihr ü Mâh* mesnevisinde özellikle Campbell'in ayrılma-erginlenme-dönüş olarak adlandırdığı yolculuk serüveniyle temelde aşama/kahraman arketipiyle can bulmuştur. Aşama arketipi diğer arketipleri bir yönüyle kendinde barındırır. Campbell'a göre, bu arketip monomitin/kahramanın çekirdek birimidir.

Kahraman “ayrılış-erginlenme-dönüş” arketiplerine uygun olarak bireyleşme sürecini tamamlamak için bir yolculuğa çıkar. Bu süreçte “yüce birey”, “gölge”, “anima-animus”, “iç/tüm benlik” arketipleri anlatı içerisinde sembol değerlerle örülü serüven boyunca rol almaktadırlar. Bu arketiplerin tahlil edilmesiyle eserlerdeki sembolik değerlerin ortaya çıkarılması mümkündür. Eserin incelenmesi ve arketiplerin tesbiti Campbell'ın “ayrılma-erginlenme-dönüş” tasnifinin ışığı doğrultusunda yapılacaktır.

Tüm arketipler benliğin/monomitin/ kahramanın farklı kısımlarını temsil eder. Benliğini tanımak için yola çıkan kahramanın bilinmeyenle karşılaşması bir anlamda gezgin arketipiyle açıklanabilir. Gezgin arketipi, yolcuğu sonucunda simgesel olarak armağanı temsil eden hazineyi yani gerçek benliğini bulur. İnsanın bilinçli olarak bilinmeyenle karşılaşmak üzere yolculuğa çıkışı yeni bir düzeyde yaşanan bir hayatın başlangıcını işaret eder (Campbell 2016: 97).

Mihr ü Mâh İsimli Mesnevi'nin Çözümlemesi

Çalışmanın temelini oluşturan Gelibolulu Âlî'nin *Mihr ü Mâh*² adlı eseri, tasavvufi niteliklere sahip sembolik anlatılar içeren, kişinin kendi nefsi terbiyesi mesabesinde çıkılan yolculukları anlatan mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir eserdir.

Hikâye kahramanlarından “Mihr, Mâh, Bircîs, Nâhid, Mirrih, Zühre, Utarid, Keyvan gök cisimlerinin isimleridir ve bunların yanında Hüsûf, subh-ı sâdik, şeb gibi gökyüzüne dair doğa olayları da kahramanlara isim olarak verilmiştir. Eserin başkahramanları Mihr ile Mâh'tır. Bu bağlamda eserdeki bütün isimlerin tamamen alegorik olduğu anlaşılmaktadır. Mihr bir şahtır ve açık

² Çalışma boyunca metin kısmında Ahmet İçli (2009)'nin hazırlamış olduğu “ Mihr ü Mâh, Gelibolulu Mustafa Âfî-İnceleme-Metin. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi” isimli yayımlanmamış doktora tezindeki okunuş esas alınarak örneklere yerilecek ve çözümleme bu hikâye esas alınarak yapılacaktır.

olarak dişi olduğu ifade edilmese de tasvirler yoluyla onun kadın bir karakter olduğu anlaşılmaktadır:

Giydi egnine câme-i dîbâ

Bî-nazîr ü şebîh ü bî-hem-tâ (b.372)

(Benzersiz olan sevgili sırtına güzel elbisesini giydi.)

Tagıdup sırma saçların yüzine

Nâz ile çekdi sürmesin gözine (b.373)

(Sırma saçlarını yüzüne dağıtıp nazlı bir eda ile gözüne sürmesini çekti.)

Mâh ise yine açık olarak ifade edilmemekle birlikte bir gedâdır ve eserde erkek kahramana isim olmuştur:

Ya 'ni kim var idi bir üftâde

Yog idi misli dâr-ı dünyâda (b.394)

(Bir aşık var idi ki dünyada onun benzeri yoktur.)

İlm bir kân idi ol anda güher

Marifet gülşen idi ol gül-i ter (b.395)

(İlim onda bir mücevher kaynağı idi. O taze gülde marifet gül bahçesi idi.)

Eserin sonunda kahramanlar için Gelibolulu Âlî şu sözleri kullanır:

Mâh-ı biçâre didigüm dildür

Ki anun işi böyle müşküldür (b.1158)

(Çaresiz Mâh ismini verdiğim [aslında] işi hep zor olan gönüldür.)

Ana kim didüm âfitâb-ı cihân

Amel-i sâlih idi ey Gufrân (b.1161)

(Ey Gufran! Dünyanın güneşi ismini verdiğim güzel ameldir.)

Ma'nâda Zerre didigüm nâkes

Dil-i zârumdaki hevâ vü heves (b.1163)

(Zerre ismini verdiğim alçak, ağlayıp inleyen gönlümdeki arzu ve isteklerdir.)

Bu beyitlerden anlaşılıyor ki; Âlî'nin Mihr ü Mâh'ında Mâh'ın , salih amel yolunda bir insanın bütün benliğinden, dünyevi isteklerinden sıyrılabilmesi için Mihr (gönül,) gibi pek çok sıkıntıyı atlatması ve Campbell'in dediği gibi ejderhaları yani tasavvuf ıstılahındaki karşılığı olan nefsinin yenmesi gerekir. Amaç ilahi aşk yolunda kemale ermek için sabretmeyi öğrenebilmektir. Bu aşamada Mâh tam Mihre kavuşmuşken Zerre'nin (hevâ ve heves) Mihr ile Mâhi ayırması bu yolculuğun ne kadar zor olduğunun göstergesi sayılabilir.

Ayrılma

Maceraya Çağrı: Mihr'in Bilinmek İstemesi Mâh'ın Aşka Düşmesi

İnsan yaşamının esas galesi, kendi tedavidir, yani kendi eksikliklerini tamamlamak, çatışmalarını çözümlenmek ve zedelenmişliklerinin ıstılabını azaltmaktır. Bunu başarmak, dünyayı, yeniden ve merkezinde kendisi olmak kaydıyla, yani, kendi dünyası olarak «tamam» etmektir: «Yaratıcılık» dediğimiz, hiç bitmeyecek, yani hiçbir zaman ufkuna ulaşamayacak eylem de budur: «Dünyayı tamam etme eylemi» (Jung 2005:9).

Tasavvufa göre her şeyin kendini tamamlaması için bir ayrılma olgusunu yaşaması gerekir. İlk *ayrılma/sürçme* Hz. Âdem'in cennetten yeryüzüne gönderilmesidir ve bundan sonra ayrılma süreci insanın annesinin rahminden ayrılması ve hatta babadan annenin rahmine düşmesidir. Bu noktada insanı/kahramanı bir değişim-dönüşüm süreci bekler ve hayat macerası bu şekilde başlamış olur.

Mihr ü Mâh 'ta *ayrılma*, bireyleşme yolundaki Mâh'ın Mihr'den ayrılması ve Mihr'in bilinmek istemesi, aşka düşmek arzusuyla bilinmeyene yönelmesi şeklinde kendini gösterir. Mihr'in aşka düşmesi, yola çıkmaya teşvik eden bir kişinin, yani haberci arketipinin, vesilesi ile olmak zorundadır. Mesnevinin sebeb-i telif bölümünde yer alan şu beyitlerden *habercinin* şairin kendisinin olduğunu söyleyebiliriz:

Âşık ol ışkını rivâyet kıl

Gâh medh eyle gâh şikâyet kıl (b.345)

(Âşık ol ve aşkını bazen överek bazen de şikayet ederek anlat.)

Halka arz eyleyüp rivâyet ile

Bildür ahvalini nezaket ile (b.346)

(Halini nazik bir dil ve rivayetle halka anlat.)

Aşka yönelme, kahraman/aşama arketipinin uyanışının başlangıcı sayılabilir. Mesnevîdeki ikinci *haberci* unsur aynadır: Eşsiz güzelliğe sahip olan Mihr bir gün tek başına gezintiye çıkar. Eline aynasını alır ve güzelliğini görür. Güzelliği karşısında kendine hayran olur ve Allah’a birisini kendine esir etmesi, âşık etmesi ve aslında kendinin bilinmesi için yalvarır.

Didi ey Sâni ü Semî ü Basîr

Hâlik ü Âlim ü Rahîm ü Kadîr (b.380)

(Ey gören işiten, yardım eden, yaratan, merhamet eden, kudret sahibi Allah dedi.)

Beni kim hüsn ile idüp mümtâz

Eyledün padişâh-ı mülket-i nâz (b.381)

(Beni güzellikle eşsiz kılığ naz ülkesinin padişahı eyledin.)

Oldı haddüm ki bir gül-i handân

Yok mudur ana bülbül-i nâlân (b.382)

(Yanaklarım açılmış bir gül oldu. Onun için yanıp yakılacak bir bülbül yok mudur?)

Zülfümü çünkü eyledün zencîr

Acabâ kim olupdur ana esîr (b.383)

(Saçlarımı zincir yaptın. Acaba ona esir olacak bir [âşık]yok mudur?)

Allah onun duasını kabul etmiş ve Mâh’ı Mihr’in karşısına çıkarıp âşık etmiştir. Mâh’ın aşka düşmesinin habercisi Mihr’in duasıdır. Mâh’ın aşka düşmesi de Mihr’e âşık olan birinin ortaya çıkması da değişimin başladığını gösterir.

Tasavvufi manada düşünöldüğünde fenâdan yani nefsten kurtulma ve bekâyaya yani kendini bilmeye kemâl mertebesini kazanmaya düşölen yolculuktaki değişimdir. Kahraman arketipi genellikle olağanüstü özellikleri olan ya da sıradan olmayan bir yaşam şekline sahip kişilerdir. Yolculuk ise bu olağanüstölüğün ortadan kalkması, kahramanın maceralarla törpülenmesi anlamına gelir. Kahraman bilinçdışını aşır kişiliğini bütün olarak gerçekleştirmeayı amaçlar.

Mâh dua etmiş Mihr'e kavuşmuş, aşkını ilan etmiştir. Ancak yeni bir ayrılma gerçekleşecektir. Ayrılışın ikincisi aşamasını Mâh'ın Mihr tarafından sürgün edilmesinde görürüz. Mâh'ın aşk yüzünden bu kadar ağlayıp inlemesinden Mihr hoşnut olmamış ve onu ülkesinden kovmuştur. Mâh'ın gözyaşı sel olmuş, bağrı kanla dolmuş; elif gibi boyu bükölmüş dal olmuş, ay gibi parlak olan yüzü sararmış. Mâh'ın ağlayıp inlemesini duyanlar gök güröltüsü zannetmiş, ağzından çıkan âh ateşini görenler şimşek diye kaçmış. Kahraman arketipinin olağanüstü özelliklerine sahip olan Mâh'ın aşka düşmesinin sıradan olması, duygularının olağan bir şekilde anlatılması beklenemezdi.

Erginlenme: Sınavlar Yolu ve Yüce Birey Arketipi

Bircîs ile Subh-ı Sâdik

“Ayrılma” aşamasını geçen kahraman “erginlenme” aşamasına geçmiştir. Kahraman, tuhaf biçimde akışkan, belirsiz biçimlerin rüya dünyasında ilerler (Campbell 2016:93). Mucizevi sınavlar ve işkencelerle dolu bir dünyaya yelken açmıştır. Kahraman bu bölgeye girmeden önce karşılaştığı doğüstü yardımcının önerileri, tılsımları ve gizli araçlarından yardım almaktadır. Bir nevi Hızır'la karşılaşır ve onun önderliğinde hareket eder.

Yaşlı bilge arketipi simgesel olarak toplumlara önderlik eden onların değişmeyen doğrularını gösteren bir karakter olarak edebî eserde karşımıza çıkar. Yaşlı bilge, kahraman bir zorlukla karşılaşınca ona yol gösteren rehberlik eden figürdür.(Karagözlü 2012: 1410)

“Zor görevler” motifinin örneğini mesnevide Mâh'ın sürgün edilmesinden sonra yaşadıklarında görebiliriz. Mâh'a nasihatlerde bulunarak ona yol gösteren iki “yüce birey” arketipi söz konusudur. Bunlardan ilki Bircîs'tir. Mâh Bircis'le tanışmadan önce Şeb'le karşılaşır. Şeb, gece demektir. Gece, karanlıktır. Gece sembolü Mâh'ın üzüntüsünün geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Mâh çaresiz kalmış feryadını artırmış ve Şeb'le dertleşmeye başlamıştır. Şeb'in

neden karalar giydiğini onun maşukundan neden ayrıldığını sorar. Ancak Şeb, ona sırrını anlatmaz. Mâh, elinde fânus ağlayarak dolaşırken Hüsûf (ay tutulması) adındaki gece bekçisi tarafından yakalanır ve tutuklanarak Bircîs adındaki kadıya götürülür. Bircîs, Mâh'a nasihatlerde bulunarak onun yolculuğundaki azıklarını belirtir. Aynı Bircîs, Mâh'ın çektiği sıkıntıların elbet bir gün biteceği müjdesini de verir. Bircîs, Mâh'a aşk yolcularının karşılaştığı durumların, onun durumu ile benzerlik arz ettiğini açıklar. Aşk yolcularının belalarla karşılaşmasının kesin bir aşama olduğunu ve bu sıkıntıların, sefa günlerinin işareti olduğunu telkin eder (İçli 2009:183). Bircîs, Mâh'ın başına gelen musibetlerden dolayı sıkıntı duymaması gerektiğini söyler ve bu badirelerin aşk yolcularının azığı olduğu konusundaki telkin ve nasihatleriyle Mâh'ı, aşk yolculuğunda daha da heveslendirir:

Bal yinmez belâsız ey miskîn

Bu kadar fırkat için olma hazîn (b.583)

(Ey miskin! Belasız bal yenmez. Bu kadarcık ayrılık için hüüzlenme.)

Nice gözyaşın itmeyince bihâr

Hâsıl eyler mi bir dür-i şehvâr (b.586)

(Gözyaşını denizler gibi akıtmayınca padişaha layık olan inci ortaya çıkar mı?)

Ateşe yanmayunca pervâne

İrişür mi visal-i cânâne (b.587)

(Pervane ateşte yanmadan sevgilinin vuslatına erişebilir mi?)

Gûşe-i hecre olmayan kâyil

Bezm-i cânâna ola mı vâsıl (b.588)

(Ayrılık köşesinde beklemeyen sevgilinin meclisine ulaşabilir mi?)

Bircîs adaletin sembolüdür. Mesnevi’de de adaleti sağlamak için harekete geçirilmiştir. Bircîs, Mâh’ın durumuna üzölmüş ve onun adına af dilemek için Mihr ile görüşmeye gitmiştir. Ancak Mihr Bircîs’i azarlamış ve Mâh’a pervâne gibi yanmasını ancak aşkını herkese bu kadar çok anlatmamasını önermiştir. Çünkü âşğın sükûn etmesi, ağlayıp inlememesi, aşkını ifşâ etmemesi gerekir.

Didi Bercîs gûne ile bu gedâ

Ne diler ki figân idüp eyâ (b.614)

(Bercis dedi ki; bu dilenci böyle feryat ederek acaba ne ister?)

Nice küstâh olur ki leyl ü nehâr

Eyleye halkı nâlesi bizâr (b.615)

(Nasıl bir küstahlık ki gece-gündüz ağlayıp inleyerek halkı usandırır!)

Acabâ görmemi ki pervâne

Yanup aşk ateşine rindâne (b.616)

(Pervânenin aşk ateşine aldirmedan yanmasını acaba görmez mi?)

Bir nefes nâle vü figân itmez

Aşkını halka destân itmez (b.617)

(Bir kere bile ağlayıp inlemez. Aşkını halka sürekli anlatıp destan etmez.)

Ah ü zâr itmeyeydi ger bülbül

İrgürürdi anı visâline gül (b.618)

(Eğer bülbül ağlayıp inlemeseydi gülün vuslatına erişirdi.)

Bu söylemlerin ardından Bircîs Mâh’a durumu anlatmış ve ikinci defa “yol göstericilik” rolünü üstlenerek ona “ya tahammül ya sefer” minvalinde başka diyarlara gitmesini ve nâmını unutturmasını tavsiye eder. Yani asıl amaç, Mâh’ın kendi benliğinden geçip nefsinin terk etmesidir.

Lâyık oldur ki rihlet eyleyesin

Bir diyâra azîmet eyleyesin (b.636)

(Uygun olan başka bir yere gitmek üzere göç etsin.)

Unuda nâmını o şâh-ı cihân

İşidilmez ola bu âh u figân (b.649)

(O dünya şahının ismi unutsun ve feryadı duyulmaz olsun.)

Bu nasihatlerin hemen ardından Mâh'ın ikinci yolculuğu başlayacaktır.

Yola girdi didi ol gümrâh Hasbiallâh lâ ilâhe sıvâh³ (652)

(O yolunu şaşırmiş [âşik] Allah kuluna yeter diyerek yola çıktı.)

Mâh'ın karşısına çıkan ikinci yol gösterici kişi Subh-ı Sâdık'tır. Adından da anlaşılacağı üzere, artık yavaş yavaş Mâh yolculuğunu tamamlamak üzeredir ve karanlıktan aydınlığa doğru yönünü dönmüştür. Bircîs, Mâh'ın Mihr tarafında affedilmesinde en büyük rolü oynamıştır.

Subh-ı Sâdık ise sürgünün bitmesinde, şehre dönmesinde ve Mihr ile vuslata ermesinde önemli bir paya sahiptir. “Gerçek Sabah, Hakiki Sabah” denilen bu karakter mekân olarak gökyüzünün, zaman olarak da karanlığın tüm varlığıyla yerini aydınlığa bıraktığı zaman diliminin kesişmesinden meydana gelir.

Mâh, Mihr'den, Bircîs vasıtasıyla elde ettiği “hak” olgusunu bir nevi “subh-ı kâzib/yalancı sabah” olarak nitelemektedir. Şehirden kovulan Mâh'ın masumiyetine inanan Subh-ı Sadık, Mihr'in şehrine gider ve Mâh'ı affetmesi için Mihr'den talepte bulunur. Çünkü Bircîs, sadece Mâh'ı affettirebilmiştir. Buna rağmen Mâh, şehirden kovulmuştur.

Küçük ve aldatıcı bir aydınlıktan (Mihr'in onu affetmesi) sonra daha zor anlar gelir. Karanlıktan aydınlığa dönüşü bir müddet daha zaman vardır. Çünkü “Subh-ı kâzib”den sonra daha şiddetli ve zifiri karanlık çöker. Aydınlığı gören Mâh'ta, tam da görme iştiyakı doğmuşken ne çare ki zifiri karanlık her tarafı kaplar.

³- Allah kuluna kafidir.

Bu ara karanlık, Mâh'ın ruhsal olarak derin bir tahliline olanak sağlar. Sonrasında Mâh, “Subh-ı Sadık”ı görür ve bu iştiyakı ona izah eder. Özü gereği hakikatin ve ışığın temsili olan “Subh-ı Sadık” Mâh'ın tek dayanak noktasıdır. (İçli 2009: 203) Mâh artık vuslattan vaz geçer, sadece maşukun sarayının çevresinde gezip bir anlık da olsa yüzünü görmeyi yeterli görür.

Beni ol şehri-yâre arz eyle

Cânuna bu belâyı farz eyle (b.685)

(Bu sıkıntıyı anlatmayı kendine zorunlu kılarak beni o sevgiliye anlat.)

Şâyed ola ki rahm idüp ol şâh

İde ayn-ı inâyetiyle nigâh (686)

(O şâh belki merhamet edip lütuf gözüyle bakar.)

Yine evvelki gibi şehre girem

Anı seyr eyleyüp olam hurrem (b.687)

(Önceden olduğu gibi yine şehre gireyim ve onu seyrederek mutlu olayım.)

Mâh çektiği sıkıntılardan, yaşadığı sürgünlerden aldığı nasihatlerin ardından olgunlaşmaya/erginlenmeye başlamıştır. Ruhunda bir iç dönüşüm yaşamıştır. Subh-ı Sâdik değişimin ve dönüşümün sembolü sayılabilir. Çünkü şeb sona ermiş, karanlıktan aydınlığa geçilmiştir.

Mâh'ın yeniden şehre girmek ve kavuşmak yerine sadece sevdiğinin yüzünü görmeye razı olduğunu belirterek dua etmesi aslında arzularını yendiğinin de kanıtıdır. Bireyleşen kahramandaki olgunluk, diğer kişiler tarafından da fark edilir (Franz 2009: 161). Mâh'ın Subh-ı Sâdik vasıtasıyla Mihr tarafından affedilmesi ve Mihr'in merhamete gelerek onun hâlindeki değişimi görüp vuslatına lâyık görmesi Mâh'ın değişiminin bilindiğine kanıttır. Mâh erginleşme yolculuğunun sonunda hazinesine (Pearson 2016:195) Mihr'in vuslatına kavuşmuştur. Bunu Pearson masumun geri dönüşü arketipi olarak adlandırır (Pearson 2016:195). Mâh artık deneyimli, olgun ve ödülüne kavuşmuş olmanın mutluluğunu yaşamaktadır.

Gölge Arketipi: Mihr'in Zerre'ye Aldanması, Mâh'ın Mecliste Sırrını İfşası

“Gölge” bireysel bilinçdışıdır. Toplumsal standartlara ve bizim ideal kişiliğimize uymayan tüm istekler ve duygulardır. Utanç duyduğumuz ve kendi hakkımızda bilmek istemediğimiz her şeydir (Fordham 2001: 63). Gölge kişiliğimiz, kendimizden ve başkalarından sakladığımız yönleri içerir ve zor durumlarda dış dünyaya yansıtılır (Merter 2009: 37). Bu bağlamda bireyleşme aşamasında yolculuğa çıkan kahramanın kendi “gölgesi”yle yüzleşmesi gerekir. Onun istek ve arzularından sıyrılması bireyleşmenin temel amacıdır.

Jung’a göre gölge; kişiliğin daha düşük düzeydeki parçası seçilmiş bilinçlilikle başa çıkamadıkları için yaşam sürecinde kendilerini ifade etmelerine izin verilmeyen ve bu nedenle bilinçdışında karışıklık yaratmaya çalışan ve oldukça bağımsız bir ‘hizip’ oluşturan tüm bireysel ve ortak ruhsal öğelerdir. Düşlerde, gölge figürü her zaman düşü görenle aynı cinsiyetten olur (2001: 19) .

Gölge arketipini mesnevîde iki şekilde görürüz. Birincisi Mâh’a *rakip* olarak çıkan ve fitneyi temsil eden Zerre isimli kahramandır. “Zerre, küçüklüğü, acziyeti, görünmezliği ve görünür olmasının sebebinin bir başka varlığa bağlı olması yönlerinden tamamıyla kesret âlemini sembolize etmektedir” (Yıldırım 2003: 131). “*Eskilerce ise güneş olmazsa zerre de yoktur; karanlıkta, bulutlu havada zerreler hareket etmezler.*” (Onay 2004: 247). Zerre’nin Mihr etrafında bulunması gündüz olduğunun beyanıdır ve zerrenin olduğu yerde Mâh bulunmaz. Zerre’nin ortaya çıkışı Mihr ile Mâh’ın arasının açılması demektir. Zerre ile Mâh’ın aynı cinsiyetten olması gölge arketipinin kanıtlarındandır.

Didi itmezsem onları tefrîk

Cânum olur firâk odına harîk (b.855)

(Eğer onları ayırmazsam benim canım ayrılık ateşiyle yanar dedi)

İrmiş iken bunun gibi gence

Ugradur ol gedâ beni rence (b.856)

(Böyle bir hazineye ermişken o dilenci beni sıkıntıya uğratar.)

Gölge arketipi, İslam felsefesindeki; insanın özü, kendisi, ilâhî latife, kötü huyların ve süflî arzuların kaynağı anlamında kullanılan ve sözlükte ruh, can, hayat, hayatın ilkesi, nefes, varlık, zat, insan, kişi, hevâ ve heves, kan, beden, bedenden kaynaklanan süflî arzular” gibi mânalara gelen nefis (Uludağ 2006:

Cilt 32/ 526) kelimesinin tam olarak karşılığıdır. Fahreddin er-Râzî tarafından söz konusu edilen ve İbn Kayyim el-Cevziyye tarafından da benimsenen bir görüşe göre; nefis nuranî, ulvî, şerefli, latif ve canlı / diri bir cisim olup mahiyeti itibariyle hissî / maddî olan bedenden ayrı bir şeydir. Suyun güle, ateşin kömüre, yağın süte yayılması gibi vücudun her tarafına sirayet ederek onu harekete geçirir. Beden ve organlar bu latif cisimden gelen etkileri kabule elverişli olduğu sürece bu latif cisim onlarla kenetlenmiş bir halde bulunarak onlara hissetme, hareket etme ve irade gibi halleri kazandırır. Organlar bozulup işlevsiz hale gelince nefis bedenden ayrılır ve ruhlar âleminde yerini alır (Cevziyye 2015: 178). Tam da burada anlatıldığı gibi Mâh'ın gölgeden/nefsten arınması için çıktığı yolculukta onunla karşılaşması gerekir. Nefsini tanıdığı anda onunla yüzleştiğinde gölgesinden arınıp yekvücut olabilecektir. Yolculuk; nefsin nurani, ulvi, şerefli, latif kısmına erebilmek için bozuk yanının tamir edilmesidir.

Mesnevideki Zerre karakteri, aslında Mâh için bir aynadır. Onun bilinçaltının/nefsinin/ gölgesinin yansımasıdır. Mâh'ın içindeki kıskançlık, fitne, gurur gibi kötü özelliklerin Zerre'de vücut bularak Mâh'ı nefis yolculuğuna çıkararak haberci olmuştur denilebilir. Zira Zerre'nin Mihr ile Mâh'ın arasını bozmasının ardından Mâh sürgün edilecek ve nefis terbiyesi yolundaki süreçte çektiği sıkıntılarla doğruya meyletmeye başlayacaktır. Yani nefsinin öldürüp, bedeninden ayrılıp ruhunu Mihr'de fenâyâ erdirecektir. Mihr'in, Mâh'ı aşkını ifşa ettiği noktada sürgüne gönderdiğinde, vuslat istiyorsa ona ölümden başka deva yok diye haber göndermesi nefsinin öldürmesine yönelik "yönlendirici haber"dir denilebilir.

Derdüme mübtelâ ise di ana

Ölmeden gayri yokdur ana devâ (b.621)

(Ona de ki; eğer benim aşkımin derdine düşmüşse ona deva olarak ölmekten başka çare yoktur.)

Derd-i dilden anı himâyet ide

Ecel irişmeden siyânet ide (623)

(Ölüm gelmeden önce onu aşk derdinden korusun.)

Didi kıldum o mübtelâyı rehâ

Söyle terk-i diyâr itsün ana (625)

(O aşk tutsağını özgür bıraktım. Ona söyle ülkeyi terk etsin.)

Girmesin şehre bir dahi ol Mâh

Eyle anı kıssadan âgâh (627)

(Mâh, şehre bir daha girmesin. Bu konudan onu haberdar et.)

Tasavvufta nefisten kurtulup Allah'a ulaşabilmek için son aşamalardan birisi halkın taşlamasına maruz kalmaktır. Bu, bir nevi gurur ve kibirden sıyrılmak için gereklidir. Bu husus Şemseddin Sivâsî'nin (Toparlı 2015:14) ifadesiyle:

Âşıkın çok derdi ammâ sırrın izhâr eylemez

Söylemesi terk-i edeb çünkü destûr olmadan

(Âşıkların derdi çoktur ama sırralarını açığa çıkarmazlar. Çünkü destursuz söz söylemek edebi terk etmektir.)

Bir devâsız derde düştü tutuşur Şemsî müdâm

Hakka makbûl olmak ister halka menfûr olmadan

(Şemsî, devası olmayan bir derde düştü, sürekli yanar. Halkın gözünde düşmeden Allaha makbul olmaya çalışır.)

ve Niyâzi Mısrî'nin ifadesiyle; “Âkil isen adını Mecnun'a tak” mısraında açıkça dile getirilmiştir.

Mâh, Mihr'in Zerre ile tanışmasından sonra sürgün edilir. Zerre'nin iftirasına uğrayan Mâh, bir meclis tertip eder. Mâh'ın kurduğu ve yıldızların meze olduğu bu mecliste Müşteri, Utarid, Behram, Keyvân ve Nâhid bulunmaktadır. Meclisin tek eksiği Mihr'dir. Mâh, çektiği sıkıntıları, aşk derdinden ne hâle geldiğini, Mihr'in kendinden yüz çevirdiğini mecliste olan herkese anlatır. Bir nevi aşk sırrını ifşâ eder. Mihr'le buluşması için ve hâlini Mihr'e arz etmeleri için ricada bulunur. Ancak aşk sırrını açığa çıkardığını düşünen meclistikiler onun bu ricasını geri çevirir. Mâh özel olarak aynı durumu Zühre'den ister; ama o da Mâh'tan yüz çevirir. Dost sandıklarına sırrını açan Mâh; onların azarına, kendinden yüz çevirmelerine ve taşlamalarına maruz kalınca aşkını herkese anlattığı için pişman olmuş ve derdini artık taşıyamayacak noktaya gelmiştir. Hemen Zühre'ye gidip yardım istemiş, ancak Zühre de ondan yüz çevirmiştir. Bu noktada Mâh artık nefisinden sıyrılmış ve derdini verenin Mihr'in yanında olmadığını ve dermanının da Mihr'e vuslat olmadığını kabullenmiştir.

Kendü kendüme eyledüm hayfâ

Kıldum anlara râzımı ifşâ (b.999)

(Sırrımı onlara açtığım için kendi kendime kızdım.)

Derd ile âşık eylese bir âh

Çarh berbâd olur yine giyâh (b.1012)

*(Âşık dert ile bir âh çekerse yerde nebâttan gökte feleklere kadar her yer
berbâd olur.)*

Didi ey derd-i câna dermân-sâz

Tapuna eylerem bu resme niyâz (b.1018)

(Ey can derdinin dermanını veren. Kapında yalvarıyorum.)

Nice virdünse derdini yâ Rab

Eylerem çâresini dahı taleb (b.1019)

(Ya Rabb! Derdini nasıl verdiysen çâresini de senden istiyorum.)

Çıkdı elden dirig dâmen-i yâr

Dest-gîr ol meded kıl ey Cabbâr (1021)

*Ey Cabbâr olan Allah! Yardım et, elimden tut. Sevgili maalesef beni terk
etti.*

Dönüş Aşaması: Nihâi Ödül / Mihr ile Mâh'ın Vuslatı

Kahramanın çıktığı sembolik yolculukta son noktaya gelinmiştir artık. Pek çok sıkıntıya katlanan kahraman, bir dizi sınavı başarıyla geçmiştir. Masum arketipinin bilincini anlatan Hıristiyan metni Matta'da "İsteyin alacaksınız; arayın, bulacaksınız; kapıyı çalın o açılacaktır. İsteyen herkes alır, arayan bulur ve kapıyı çalana o kapı açılır." (Pearson 2010:221) denilerek yola başlarken niyet etmenin, farkında olmanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Yola çıkarılıp dönmek zorunda bırakılan Mâh aslında geri döneceğinin farkındaydı ve bu yüzden umudunu hiç kaybetmeyip nefsinin yenene/ gölgesiy-
le yüzleşene kadar Bircis'ten, Subh-ı Sâdık'tan, Zühre'den vuslat için yardım istedi. Metinde değişip dönüşen sadece Mâh olmamış Mihr de merhamet duy-
gusu ortaya çıkarak o da Mâh'ı sürgüne gönderdiği için, aşkına inanmadığı için

pişman olmuştur. Mihr bir başlangıçta kendi güzelliğine hayran bir sultan iken Mâh'ın dönüşünün, kavuşmanın tasvir edildiği bölümde daha alçakgönüllü, sevgi dolu merhamet sahibi bir sultan olarak karşımıza çıkar. Zerre yani “gölge/nefis” ise Mâh'ın bedduasıyla, çabasıyla cezalandırılmış, yok olmaya mahkûm edilmiştir.

Hak teâlâ duâsın itdi revâ

Vuslat-ı Mihri kıldı ana atâ (b.1038)

Hak teâla duasını kabul etti. Mihr'e kavuşmayı ona hediye etti.

Zerre kim Mâhı Mihre itdi nifâk

Düşürüp ara yire bugz u şikâk (b.1048)

(Mâh ile Mihr'in arasına nefret sokarak ikisinin arasını Zerre bozdu.)

Emr-i Hak ile vardı şâh-ı şifâ

Kurdu çetr-i sefidini rânâ (b.1049)

(Allah'ın emriyle şifanın en büyüğü geldi ve sevgili beyaz çadırını kurdu.)

Çün temâm oldı zîb ü tezyîni

Mâh-ı bîçâre buldı teskîni (1093)

Sevgilinin süslenmesi[nazı] bitti ve çaresiz Mâh teskinini buldu.

Didi Meh hamdü li'llâh ey dilber

Rüzgâr içre kalmayup mugber (1096)

(Ey sevgili! Mâh zamana küsmeyip Allah'a şükretti.)

Minnet Allâha şâdmân oldum

Nakd-i visâlünü râyigân buldum (1102)

(Allah'a şükür olsun ki kavuşmanın bedelini ücretsiz buldum ve çok mutlu oldum.)

SONUÇ

Tasavvufa göre, âlemin mihrakı insandır. İnsan ruhuyla bedeniyle, duygu durumlarıyla bir bütündür.

Eskiler ruhun terbiyesi arzuları öldürmektir zannederler ve aşağı arzuları hapsederek, ruhu bir zindan mahkûmu haline getirirlerdi. Oysaki ruh ve beden sürekli ilerlemeye elverişlidir. Basit eğilimlerden zihnin ve ahlakın ihtiyaçlarına kadar yükselebilir. Her basamak onun için bir kurtuluştur (Ülken 2010: 2). Ruhun yükselmesi için onu harekete geçirmek ve eşyadan kendine dönmesini sağlamak gerekir. İşte bu noktada “Kahramanın sonsuz yolculuğu” bağlamında *Aşama Arketipine* yaptırılanlar anlaşılabilir. Bütün sanat alanlarında ve hatta günlük hayatta rastladığımız asıl kahramanını kendimizin oluşturduğu ayrılma-aşama-dönme aşamaları ruhumuzdaki dürtüleri açığa çıkarıp yolculuk sonunda kendi benliğimizin üst noktasına ulaşmamızı sağlar.

Gelibolulu Âlî'ye ait olan *Mihr ü Mâh* Mesnevisi Klasik Türk Edebiyatı sahasında sembolik olarak yazılan önemli eserlerden birisidir. Eserde gökyüzüne ait terimler içerisine tasavvuf boyutu da katılarak sembollerle anlatılmıştır. Mesnevinin temel iki karakteri Mihr ile Mâh insanın içsel yolculuğunu olduğu kadar tasavvufi yolculuğunun seyrini de gözler önüne sermiştir. Kahramanın sonsuz yolculuğu bağlamında seyr ü sülûk temelinde Mâh içsel yolculuğunu tamamlayıp bireyleşme sürecini tamamlarken ayrılma-erginlenme-dönüş sürecinde gelişme bölümünde geniş olarak yer verildiği üzere yüce *birey arketipi* ve *gölge arketipi* ile karşılaşmıştır. Aşama/kahraman arketipinin bireyleşmesine yön veren bu arketipler Mâh'ın vereceği kararlarda iki temel görev üstlenmiştir. *Gölge arketipi* sıkıntısının artmasını sağlamış ve kendi varlığını tanımasında, nefsinin yenmesinde rol oynamış, *yüce birey arketipi* ise verdiği nasihatlerle Mâh'ın benliğinin farkına varabilmesi ve düştüğü sıkıntılardan kurtulabilmesi için kurtarıcı-yardımcı göreviyle yolculuğa çıkmasını sağlamıştır. Hülasa, Mâh ile Mihr'in mesnevinin sonunda bir araya getirilmesinde Mâh'ın ruhunu temizleyip, bireyleşme sürecinde kendini kanıtladığını, ruhunun yükseldiğini, maddeden sıyrılıp mânâya yöneldiğinin hediyesini aldığını göstermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

ALAY, Okan (2012). “Evvel Mi Gelsin Sonra Mı? Masalı İle Gündeşli-oğlu Halk Hikâyesinin Arketipsel Tahlili”. *Milli Folklor Dergisi*. S. 96, 58-66

CAMPBELL, Joseph (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi

CAMPBELL, Joseph (2016). *Dođu Mitolojisi Tanrının Maskeleri*. Çeviren: Kudret Emirođlu. İstanbul: İmge Yayınevi

FORDHAM, Frieda (2001). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. Çev.Aslan Yalçın. İstanbul: Say Yayınları

GÖKERİ, A. İ(1979). *Arketiplere Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak Bazı Romans ve Epik Niteliğinde Yapıtlara Uygulanması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Yayınlanmamış Doktora Tezi

GÜROL, Ender (1993), “Arketip”. *Türk Dili* C.2, S. 500, 197-199.

GÜRSES, İbrahim (2007). “Jung’cu Arketip Teorisi Bağlamında Tasavvufi Öykülerin Deđerlendirilmesi: Sîmurg Örneđi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S.16, 77-96

İBN KAYYIM EL-CEVZİYYE (2015), *Kitabu’r-Ruh*, Hz: Şaban Haklı, İstanbul: İz Yayıncılık.

İÇLİ, Ahmet (2009). *Mihr ü Mâh, Gelibolulu Mustafa Âlî, İnceleme-Metin*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

İÇLİ, Ahmet (2013). “Ruh’un Kendine Yolculuğu: Arketipsel Sembolizm Bağlamında Sıhhat ü Maraz Üzerinde Bir İnceleme”. *Turkish Studies*, Volume 8/13, 1017-1030

ULUDAĞ, Süleyman (2010). “Sülûk” *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Cilt:38, 127-128

JUNG, Carl Gustav (2010). *Psikoloji ve Din*, Çev.: Raziye Karabey. İstanbul: Okyanus Yayınları.

JUNG, Carl Gustav (2015). *Dört Arketip*. Çev.:Z. A. Yılmaz. İstanbul: Metis Yayınları

JUNG, Carl Gustav (2016). *Anılar, Düşler, Düşünceler*. Çeviren İris Kantemir. İstanbul: Can Yayınları

KARAGÖZLÜ, “Volkan. Arketipsel Sembolizm Bağlamında Mihr ü Vefâ Mesnevisinin İncelenmesi”. *Turkish Studies*, Volume 7/1, 2012, 1406-1421.

KAYAOKAY, İlyas (2014). “Fuzuli'nin Leylâ İle Mecnûn Mesnevisinin Arketipsel Sembolizm Bağlamında Çözümlemesi”. *Asos Journal of Academic Social Science*. S.7, 337-351

NAMLI, Taner (2007). “Arketipsel Sembolizm Açısından Elif Şafak'ın “Pinhan” Romanının İncelenmesi”. *Turkish Studies* 2, 1210-1230

PEARSON, Carol (2016). *İçimizdeki Kahraman: Yaşadığımız Altı Arketip*. Çeviren Semra Ayanbaşı. İstanbul: Akaşa Yayın Dağıtım

ŞİMŞEK, Esmâ- ŞENOCAK, Ebru (2009).”İbn Sinâ Hikâyelerinin Arketipsel Tahlili”. *Milli Folklor Dergisi* 82, 110-121

TOPARLI, Recep, (2015). *Şemseddin Sivasî Divanı*, Sivas Belediyesi Şemseddin Sivasî Külliyyatı

TÜRKÇE SÖZLÜK (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

UĞURLU, Seyit Battal (2008). “Çağdaş Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi: Arketipsel Bir Yaklaşım”. 38. *ICANAS* (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15 Eylül 2007- Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, 1691 - 1718.

ÜLKEN, H. Ziya (2015). *Aşk Ahlakı*. İstanbul: İş Bankası Yayınları

ULUDAĞ, Süleyman (2010), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Litera Yayıncılık

YÜCEL, Tahsin (2012). *Kendine Doğru Yolculuk*. İstanbul: Can Yayınları

Pir Murat SİVRİ

SEFERBERLİĞİN İLANINDAN SARIKAMIŞ HAREKÂTI'NA KADARKİ GELİŞMELERDE HAFIZ HAKKI BEY

Ferdi AKBAŞ

GÖRDES İLÇESİNİN EĞİTİM COĞRAFYASI

Burak Muhammet GÖKLER

BELEN ABDURRAHMAN PAŞA TÜRBESİ VE MEZARLIĞI

Nagehan GÜLER

ÂŞTİYÂNÎ'YE GÖRE HÜLÂGÛ HÂN'IN SİYASETİNE KISA BİR BAKIŞ

İlker ÖNAL /Kadir BENDAŞ

SİNOPTİK ÇAĞDA GÖZETİMİN MORFOLOJİSİ:TAKİP EDİLMEK VE İNTERNET REKLAMCILIĞI

Yavuz KILIÇ / Gülsen HIRA

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI OSMAN ERGİN YAZMALARİ OE_YZ_0119 NUMARAYA KAYITLI MECMÛ'ADAN HAREKETLE YÛNUS DÎVÂNINA İLAVE TEKLİFLER

Gözde KARAKAYA

PLATON'UN DEMOKRASİ ANLAYIŞINA UYGUN İNSAN FİGÜRÜ

Uğur KARCIOĞLU

TÜRK KÜLTÜRÜNDE ATIN ÖNEMİ VE ATA SPORLARIMIZDAN ATLI CİRİT OYUNU

Büşra COŞANAY

TASAVVUF DÜŞÜNCESİNDE SEYR U SÛLÛK ÜZERİNE BİR İNCELEME

Neslihan Aybike CEYLAN

KAMU HUKUKU (GENEL KAMU HUKUKU) SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE HAKLARIN BÜTÜNLÜĞÜ İLKESİ

Necmiye ÖZBEK ARSLAN

GELİBOLULU ÂLÎ'NİN MİHR Ü MÂH MESNEVİSİNİ JUNG'İN ARKETİPSEL SEMBOLİZM KURAMI AÇISINDAN OKUMA DENEMESİ

Hasan DEMİRCİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHLİ LOZAN (LAUSANNE) BARIŞ ANDLAŞMASI'NIN TÜRK VE DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN YERİ VE ÖNEMİ

Damlanur KÜÇÜKYILDIZ

TELİF HAKLARI ÜZERİNE HUKUKİ BİR İNCELEME: HALK KÜLTÜRÜ ÜRÜNLERİNDE TELİF HAKKI / KİTAP TANITIMI

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

ISSN 2587-2001

9 772587 200005